

TFG: CONSIDERACIONS DES DE L'EXPERIÈNCIA

Carles Gòrriz López

Professor titular de Dret mercantil
Universitat Autònoma de Barcelona

1. INTRODUCCIÓ

El Real Decreto 1393/2007, de 29 de octubre, por el que se establece la ordenación de las enseñanzas universitarias oficiales imposa el Treball Final de Grau (TFG) com a contingut obligatori en tots els plans d'estudi que condueixin a l'obtenció del títol de Grau. El seu art. 12 disposa que tindrà un contingut mínim de 6 crèdits i màxim del 12.5 per cent del total de crèdits del títol. S'haurà d'elaborar a la fase final dels estudis i estar orientat a l'avaluació de les competències associades al títol. Al meu modest entendre, constitueix una bona oportunitat per endinsar-se en l'àmbit de la recerca jurídica. I cal treure'n el màxim profit, doncs pot ser molt útil per assolir l'excel·lència en l'exercici de la professió d'advocat. Per aquesta raó, i per que als tres darrers cursos he dirigit un munt de treballs, m'agradaria fer unes consideracions sobre l'elaboració del TFG.

Abans que res, permetin-me que comenci amb una autocrítica. Per tal de que el TFG arribi a bon port, cal haver alligonat als alumnes sobre la recerca jurídica. A vegades tinc la impressió que no ho hem fet. En llegir alguns treballs, sembla que no hem sabut ensenyar en què consisteix la investigació, com es busca bibliografia i jurisprudència, com es cita o la importància de la forma. És cert, no obstant, que hi ha alguna assignatura que presenta –o, al menys, ho hauria de fer– aquests temes. En el cas de la Facultat de Dret de la UAB, és “Instruments per l'estudi”. I també és veritat que hi ha un “manual” amb només 21 pàgines sobre el TFG que tot estudiant hauria de llegir i consultar cada vegada que tingués dubtes¹. Però segurament cal anar més enllà. Una bona ajuda seria que els professors –al menys, els que ens dediquem a la investigació– féssim una petita sessió pràctica sobre la recerca en el marc de les assignatures que impartim. Serviria per proporcionar els rudiments bàsics d'aquesta competència.

2. BUSCAR, ANALITZAR I EXPOSAR

La normativa del TFG estableix que s'han de valorar les competències associades al títol. Al meu modest entendre, en el cas de Dret cal avaluar el trinomi “buscar, analitzar i exposar”. Com he mantingut en un altre lloc, avui en dia no té sentit basar

¹ Es pot consultar a <http://www.uab.cat/doc/INDICACIONSTFGDRET20152016>.

l'aprenentatge del Dret en funció de la memòria². És molt més útil ensenyar a buscar informació, analitzar-la i proposar una solució a partir d'arguments sòlids. I això és el que s'ha de demanar en el TFG. En primer lloc, l'alumne ha de cercar la doctrina i jurisprudència essencials respecte de l'objecte d'estudi. No es pot limitar a consultar els manuals de referència que s'inclouen a les guies docents. I tampoc n'hi ha prou amb el tot poderós Google. És imprescindible localitzar, llegir i entendre les principals monografies i articles en la matèria. I el mateix succeeix amb la jurisprudència. L'alumne ha de ser capaç de localitzar i analitzar les decisions judicials o administratives claus.

Pot ser difícil trobar doctrina i jurisprudència sobre un tema. Quan això succeeixi, una bona solució pot ser el principi de general a especial. Es comença ubicant el en alguna de les lliçons dels manuals aconsellats. A continuació se'ls sagna; és a dir, es descobreix quina bibliografia i jurisprudència citen en aquella matèria. I es procedeix a fer el mateix amb els autors i resolucions mencionats. Normalment, ens permetrà trobar les obres i decisions claus.

En segon lloc, cal analitzar tota aquesta informació. Essencialment es tracta de descobrir quin són els principals temes o problemes que es plantegen. Respecte de cada un d'ells, s'ha d'esbrinar quins són els arguments més importants a favor i en contra de les diverses solucions mantingudes per l'acadèmia i els tribunals. El tercer pas consisteix en adoptar una solució i defensar-la. És a dir, l'alumne ha de posicionar-se a favor d'alguna de les diverses teories o interpretacions existents, o proposar-ne una de nova, i aportar arguments que li donin suport. Si no està totalment convençut de que sigui la solució millor o única, pot dir-ho. Fins i tot, pot exposar arguments crítics amb la tesi que ell defensa. O arribar a la conclusió de que no hi ha cap solució possible. Tots aquests posicionaments són vàlids, sempre que estiguin motivats. És imprescindible que proporcioni els arguments, tant a favor com en contra, que el porten a una determinada conclusió. Si es així, hem assolit el resultat buscat.

La reflexió anterior porta a fer tres consideracions addicionals. La primera és la necessitat de citar els autors que es llegeixen i en les idees dels quals es basa el TFG. D'una banda, per una raó d'honestedat: no es lícit apropiat-se de les idees dels altres. Tots sabem que les contribucions que podem fer a l'avanç de la recerca jurídica són limitades i normalment es basaran en altres anteriors. D'altra banda, citar als autors permet al professor valorar que l'alumne ha trobat, llegit i assimilat la doctrina –i la jurisprudència- més acreditada. No n'hi ha prou amb que els autors apareguin a la relació bibliogràfica final. És necessari citar les seves principals aportacions al llarg del TFG. Per últim, quan es fa referència a una interpretació

² Veieu l'entrada "La formació del jurista", al blog *Actualidad de Derecho Mercantil*, de 4 de març de 2016, que es pot consultar a <http://blogs.uab.cat/dretmercantil/2016/03/04/la-formacio-del-jurista/>.

doctrinal o jurisprudencial, s'ha d'especificar quins són els autors o les sentències que la mantenen. No es pot dir "com afirma la doctrina" o "segons la jurisprudència" i prou. S'ha d'indicar quins acadèmics defensen aquella posició o quines decisions judicials l'han seguida.

En segon lloc, el TFG ha de tenir un apartat de conclusions. En ell, l'alumne ha de reflectir el que la recerca li ha aportat. És un dels àmbits en els que cal esmerçar-se més, doncs acostuma a ser una elements que més valora un docent. Especialment si no ha prestat gaire atenció al desenvolupament del treball o si és un tercer que ha de valorar-lo.

L'última consideració té a veure amb com estructurar l'elaboració. Tot i que és molt personal, hi ha cinc passos bàsics: llegir, pensar, escriure, revisar i entregar. Un cop localitzats els materials, cal llegir-los amb atenció; és a dir, subratllant i prenent notes de tot allò que sigui rellevant. A continuació s'ha d'assimilar i rumiar sobre el que s'ha llegit. Això ens permetrà identificar els extrems més rellevants del TFG i els arguments que els hi donen suport o que estan en contra. Després cal plasmar aquest anàlisi. I no és gens fàcil. S'han de justificar totes les afirmacions que es facin; donar arguments que suportin les interpretacions que es proposin. No n'hi ha prou amb adherir-se a una tesi, encara que sigui la majoritària. Cal fonamentar la raó. Un cop redactat el treball, cal revisar-lo per veure que estigui correcte, tant des del punt de vista formal com substancial. S'ha de procurar que sigui fàcil d'entendre –si més no, que sigui comprensible- i que no hi hagi faltes d'ortografia. Un cop estem segurs de que el treball està bé, es lliura al professor per a la seva correcció.

3. TEMA

L'objecte del TFG és un element decisiu, doncs pot condicionar el resultat del mateix. Com que s'han de valorar les competències associades al títol, cal que tingui recorregut suficient. *Id est*, permeti dur a terme una recerca jurídica. Per tant, que obligui al alumne a documentar-se, a examinar els arguments a favor i en contra dels diferents problemes i a pronunciar-se sobre els mateixos adoptant una posició motivada. Aquests condicionants determinen que no siguin aconsellables qüestions massa modernes sobre els que sigui difícil trobar doctrina o jurisprudència. Tampoc resulten adients matèries que ja estiguin esgotades, en el sentit de que no es pugui realitzar cap aportació interessant, o que no aportin res. El mateix succeeix amb problemes massa complexos, que requereixin uns coneixements previs massa especialitzats o una dedicació excessiva. D'altra banda, no és necessari que l'objecte del treball sigui teòric; pot ben bé ser una qüestió pràctica. Per exemple, pot ser molt útil l'anàlisi de l'aplicació pràctica d'una determinada norma o d'una qüestió teòrica particular.

És aconsellable que el tema interessi a les dos parts; sobre tot a l'alumne. En cas contrari es pot convertir en un suplici. Per això, la solució ideal es consensuar-

lo. L'estudiant explica quin àmbit és el que més l'atrau i el tutor pot proposar una determinada qüestió dins d'ell. Hi ha vegades que l'alumne té molt clar en què vol investigar. Però és possible que aquest no tingui cap recorregut. En aquest cas, serà difícil que el resultat satisfaci a les dues parts. I el mateix succeeix quan el professor està molt interessat en un tema que no té cap atractiu per l'altre part. Ara bé, al meu modest entendre, resulta essencial que l'alumne es deixi assessorar. La raó no és que el docent tingui més coneixements, sinó un refrany que diu: "més sap el diable per vell que per diable".

Vull aprofitar l'oportunitat per reivindicar els comentaris de sentència. La raó és que em semblen tremendament formatius i útils. En primer lloc, serveixen per conèixer els temes que es plantegen a la pràctica –o, millor dit, en una part important de la pràctica, doncs no tota la feina del jurista comença o acaba als tribunals-. Segon, combinen teoria i praxis. I malgrat el predicament que té aquesta última, som molts els que pensem que no hi ha una bona pràctica sense una bona base teòrica. Per últim, acostumen a ser molt ben valorats pels professionals del Dret. Eviten incórrer en errors i ajuden a preparar bé els casos.

Ara bé, no és fàcil triar una sentència per comentar. Teòricament, hauria de reunir els requisits que el professor ALFARO esmenta³. Essencialment, plantejar problemes dogmàtics rellevants i no seguir una línia jurisprudencial indiscutida. Però en aquest cas serien poques les decisions que es poguessin comentar. I n'hi ha moltes que, malgrat confirmar veredictes anteriors, poden ser molt allisonadores. Per aquesta raó, soc partidari d'una aproximació més laxa quant als TFGs.

4. ESTRUCTURA

L'estructura del TFG condiona la seva intel·ligència. Si és deficitària i es juxtaposen els temes sense solta ni volta, serà molt difícil entendre l'obra i, a ben segur, la nota final serà decebedora. En canvi, si hi ha un fil conductor que uneix les diferents parts del TFG, la lectura és més fluida i la nota pujarà. Per això, proposo seguir l'estructura clàssica de les obres de teatre: presentació, nucli i desenllaç. Es comença plantejant el problema. A continuació s'analitzen les diferents opcions amb els arguments a favor i en contra. S'acaba proposant una solució determinada, tot explicant les raons que la sustenten.

Malgrat que cada tema té els seus condicionants que incideixen en l'estructura del treball, hi ha determinades qüestions que convé tenir en compte. Així, la determinació de la normativa aplicable hauria d'anar després del concepte i de la delimitació de figures afins. La raó és que tots dos aspectes ajuden a precisar

³ ALFARO AGUILA-REAL, JESUS: "Cómo escribir un buen comentario de una sentencia", al blog *Almacén de Derecho*, 19 de febrer de 2014, que és pot localitzar a <http://derechomercantilesmana.blogspot.com.es/2014/02/como-escribir-un-buen-comentario-de-una.html>.

l'objecte d'estudi i, per tant, condicionen el règim aplicable. I l'anàlisi jurisprudencial hauria d'estar integrat dins de la recerca.

Un altre aspecte a tenir en compte és la numeració dels apartats del treball. Tots han d'anar numerats. I s'ha d'intentar que sigui simple, doncs la introducció de moltes variables (números romans, números llatins, lletres, guions, etc.) perjudica la intel·ligència de l'obra.

El fet que el TFG hagi d'anar destinat a la recerca determina que l'epígraf final hagi de contenir les conclusions a les que l'alumne arriba. Com he dit, és imprescindible i acostuma a ser objecte de gran atenció per part de qui valora el treball. D'altra banda, també és indispensable dedicar un epígraf a la bibliografia. En ell s'haurien de recollir els autors citats al TFG; tot ells, però només ells. És a dir, no es poden incloure acadèmics i obres que no hagin estat citats prèviament. En segon lloc, cal ordenar-los alfabèticament. Hi ha qui separa les obres en funció del format: monografies, articles, comentaris de sentència, etc. Tot i que ho respecto, no en soc partidari doncs dificulta localitzar una obra. Per últim, no es poden incloure dins la bibliografia altres elements, com sentències, decisions d'òrgans administratius, lleis, informes oficials, etc.

5. ESTIL

Escriure bé és molt difícil. És la conclusió a la que he arribat després de tota una vida publicant i corregint article i treballs d'altres. Per fer-ho correctament cal atenció, interès i dedicació. En el cas del Dret, l'estil està condicionat per l'objectiu: convèncer al lector o transmetre-li uns coneixements. I per això cal claredat⁴. Si una obra no és clara i costa molt d'entendre no arriba i, per tant, no convenç. D'aquí que sigui aconsellable elaborar el TFG amb un bon diccionari al costat.

Si em permeten, donaré uns consells. El primer és llegir molt. No importa el gènere; però sí que tingui qualitat. És a dir, que estigui ben escrit⁵. En segon lloc, recordeu l'estructura bàsica que ensenyen a l'escola: subjecte + verb + predicat. Alterar aquests factors acostuma a enfosquir el missatge. Igualment, és millor utilitzar frases curtes i no abusar de les subordinades. I el mateix passa amb les comes. Essencialment s'han d'emprar per separar els membres d'una enumeració o fer incisos. No es correcte utilitzar-les per separar el subjecte del verb o el verb dels complements. No cal introduir una pausa en aquests casos, com a regla general.

⁴ Joaquín GARRIGUES, mestre de mercantilistes, deia: "La claridad es la cortesía del jurista".

⁵ Si em permeten, recomano un escriptor nord-americà contemporani, Don Winslow, especialitzat en la literatura de frontera -policies, duanes i, sobre tot, narcotràfic. Per qui vulgui fer un tast, recomano *Salvajes* (Editorial Martínez Roca, 2011) o *Los reyes de lo cool* (Mondadori, 2012). Adverteixo: sang i fetge. Sí, però molt ben escrit.

Una cosa similar acostuma a succeir amb els paràgrafs. La regla bàsica és un per idea i una idea per paràgraf. Fer-los massa llargs o massa curts genera problemes. En el primer cas, el lector es cansa i pot no captar el missatge. En el segon, aquest queda empobrit. Jo segueixo la regla de les 4 línies i dues frases. No faig paràgrafs amb menys de 4 línies i, com a mínim, dues frases. Quant al màxim de longitud, intento posar-me en el lloc del lector i assegurar-me de que la lectura no cansi.

També cal evitar les repeticions de paraules en poc espai. Generen la impressió de manca de vocabulari, empobreixen l'estil i cansen al lector. Tampoc soc partidari d'emprar vinyetes (guions, punts, asteriscs, etc.) per fer referència a diversos requisits, elements, etc. Tot i que és discutible, no em semblen propis de l'estil jurídic d'un treball d'investigació. Poden ser útils per altres tipus d'obres, com els manuals; però no per a un TFG.

S'ha d'escriure tot el treball en el mateix idioma. Abans d'utilitzar un terme en una parla estrangera (exemple: "container") s'ha d'intentar trobar un en la llengua del TFG ("contenedor"), malgrat que l'altre sigui més popular. Només es pot recórrer a un altre idioma quan el propi no tingui un vocable equiparable o estigui totalment acceptat, com acostuma a passar amb les locucions llatines. Ara bé, en aquests casos, caldrà destacar la paraula o expressió escrita en una llengua estrangera; per exemple, escrivint-la en cursiva.

Un altre aspecte important és la cita de normes jurídiques. La primera vegada que es menciona una disposició cal referir-se al nom oficial complet. Així, en el cas d'una llei, hauria d'aparèixer la forma d'aquesta, el número i l'any, la data i el títol oficial. Després es pot utilitzar una versió curta o una abreviatura⁶. Ara bé, per evitar confusions, val més advertir de que així es farà. Per exemple. "Ley 12/1992, de 27 de mayo, sobre contrato de agencia (en adelante, LCA)". La qüestió de l'idioma és discutible. Sincerament, no estic segur de que s'hagin de traduir els títols de les normes jurídiques a l'idioma del TFG. La raó és que pot crear dubtes. Per exemple, si traduïm una llei espanyola al català, pot generar la impressió de que es tracta d'una disposició diferent, aprovada pel Parlament de Catalunya i no per les *Cortes Generales*.

Quant a les decisions judicials o administratives, el meu consell es oferir totes aquelles dades que permetin al lector localitzar-les. Per exemple, el número d'un repertori oficial, la sala, el ponent, etc. Moltes vegades no n'hi ha prou amb citar la data, doncs són múltiples les sentències que es dicten en un mateix dia. Per raons de cortesia, intento citar sempre la referència de bases de dades "en obert" a fi de

⁶ Ja que hi som, no està de més incloure un llistat amb les abreviatures que s'utilitzen. Els lectors agraeixen que els hi facilitem la tasca.

facilitar la cerca. És el que succeeix amb el buscador del *Consejo General del Poder Judicial*, on les sentències venen amb un numero de resolució⁷.

Per últim, s'ha de tenir compte de l'ortografia. Un treball amb faltes dona molt mala impressió. És veritat que a tots se'ns pot escapar alguna –aquest article serà, a ben segur, un exemple-. Però s'han d'intentar evitar. Per això és bàsic utilitzar els correctors que apareixen incorporats a qualsevol programa de tractament de textos. A vegades ens poden fer una jugada; però en la major part dels casos són de gran ajuda.

Últimament he detectat un gran problema amb les majúscules i les minúscules, que s'empren sense ordre ni concert. Suposo que és influència de l'anglès. Però en català i en espanyol hi ha unes regles bastant senzilles. A més, recordeu que també s'utilitzen per diferenciar diversos significats d'un mateix terme. Així succeeix amb "Dret" i "dret". Mentre que en el primer cas ens referim a l'ordenament jurídic, s'escriu en minúscula quan es vol significar la facultat o poder de fer o exigir una cosa o actuació. I el mateix succeeix amb "Estat" i "estat". En majúscula equival a país o nació; en minúscula vol dir la condició d'una persona en relació al naixement, nacionalitat, filiació o matrimoni.

6. CITES

Un dels aspectes més problemàtics és el de les cites. Abans que res, interessa recordar que cal citar l'autor de les idees i arguments recollits al TFG. Raons d'honestedat, rigor acadèmic i visibilitat de la recerca realitzada així ho aconsellen. Quant a si incloure la referència a la doctrina en el cos del treball o en la nota al peu, és una decisió molt personal. Jo prefereixo posar-los sempre en nota, doncs aporta un tarannà més asèptic al treball. Però no m'importa referir-me a un acadèmic en el cos d'un article o monografia quan la seva aportació ha estat capital en l'evolució del Dret. I ja que estem, les referències a nota al peu no poden anar al mig de la frase. Com a regla general han d'anar al final, immediatament abans d'un punt.

"However, in late 1990s, Blodgett and Mayer proposed the arbitration as alternative to litigation in legal cases relevant to LC fraud in international trade."

Hi ha moltes maneres de citar i normalment cada publicació o editorial estableix el seu propi criteri. Per tant, no tinc gaires manies al respecte –o això vull pensar. Ara bé, val la pena facilitar la feina al lector, de manera que s'han d'incloure les dades necessàries per a que pugui identificar i trobar l'obra. En el cas d'una monografia, cal indicar el nom de l'autor (destacant el cognom o cognoms), el títol (que acostuma a posar-se en cursiva), l'editorial i l'any de publicació, a més de la pàgina on es troba la idea a la que ens referim. Tradicionalment es posava també el lloc de publicació. Al meu modest entendre, no és una dada essencial avui en dia si

⁷ <http://www.poderjudicial.es/search/indexAN.jsp>.

apareix l'editorial. Quant als articles de revista o d'obres col·lectives, les dades necessàries són el nom de l'autor, el títol de l'article –moltes vegades s'escriu entre cometes per tal de diferenciar-lo del de les monografies-, el títol de la revista o obra col·lectiva (normalment en cursiva), l'any, el volum, número o sèrie i la pàgina o pàgines en qüestió.

ESTEBAN, Gaudencio: *El poder de decisión en las sociedades anónimas. Derecho europeo y reforma del Derecho español*, Civitas – Fundación Universidad-Empresa, Madrid, 1982, pàgs. 125 ss.

ROE, Mark J.: "Delaware's competition", a *Harvard Law Review*, 2003, No. 117, pàgs. 588 ss.

La primera vegada que es cita una obra, cal posar totes aquestes dades⁸. Després, es pot utilitzar una referència abreujada, tot indicant-ho. Essencialment el nom, el títol de l'obra –ja sigui sencer o resumit-, una expressió que indiqui que ja s'ha citat (*cit, op cit, loc cit, etc.*) i la pàgina a la que ens referim.

ESTEBAN, *El poder de decisión en las sociedades anónimas*, cit., 125 ss.

ROE, "Delaware's competition", *loc. cit.*, pàgs. 588 ss.

D'altra banda, és imprescindible l'homogeneïtat. És a dir, no importa l'ordre dels elements de la cita, que s'utilitzin cursives, cometes, versaleta o subratllat; però s'han d'utilitzar sempre els mateixos criteris.

7. CORRECCIÓ (*RECTIUS*, SUGGERIMENT)

La correcció és un dels aspectes claus del TFG, doncs permet a l'estudiant millorar les seves competències. És una de les poques ocasions en que té la possibilitat de que una altra persona revisi el seu treball, assenyali els punts febles i l'ajudi a superar-los. Per això, lamento que hi hagi professors "abstencionistes" que escamotegin aquesta possibilitat als alumnes. Haurien de repensar la seva actitud, recordar per a què estan a la universitat i que la correcció del TFG és part de la feina per la que els paguen.

Ara bé, deixeu-me fer unes consideracions al respecte. La primera és que la correcció no és una reelaboració del treball. La feina del docent no és escriure o reescriure l'obra sinó revisar el que li presenten. Per això, és necessari que l'alumne hagi fet la seva tasca, estigui convençut d'ella i, quan consideri que està llesta per ser avaluada, la presenti al tutor per a la correcció. Això no significa que no pugui haver entrevistes prèvies, on es demani consell, s'exposin els dubtes o es comenti un extrem particular. No només poden, sinó que hi han de ser.

⁸ I el mateix cal fer a l'apartat final de bibliografia.

En segon lloc, hauria d'haver-ne prou amb una única correcció. En altres paraules, no hauria de ser necessari revisar el mateix problema varies vegades, sinó que amb una única indicació hauria de ser suficient. Per exemple, si en un TFG apareix repetida una falta d'ortografia moltes vegades o una forma de citar incorrecta, no cal que el docent anoti cada cop la correcció. Ara bé, per això serà necessari que el professor expliqui per què considera que no és acceptable i proposi una forma millor de dir-ho o fer-ho. Ens estalviariem una que altra úlcera..

Tercer, cal presentar el treball en un format que faciliti la revisió. En cas de que es presenti en suport digital, és millor utilitzar "word" que "pdf". Mentre que en el primer cas és fàcil fer modificacions, suggeriments i comentaris, en l'últim pot arribar a ser un malson. Si se li entrega al professor el treball imprès, cal deixar espai suficient per a que pugui fer esmenes. El problema serà entendre-les. És el que em passa: la meua cal·ligrafia és tan dolenta que fins i tot a mi em costa llegir-la. Per això, millor enviar un document "word" per correu electrònic.

Per últim, les correccions han de ser considerades com suggeriments o propostes que el tutor fa a l'estudiant. No haurien de ser vistes com imposicions, sinó com una manera de millorar que l'alumne ha de valorar i incorporar si li semblen encertades o rebutjar si no està d'acord. Cal recordar que ell és l'autor del TFG. Per tant, li correspon decidir la seva versió final. Els professors hauríem de ser prou humils per reconèixer que no tenim la veritat absoluta, que no hi ha una única manera de fer les coses i que a certes edats estem plens de manies de vella fadrina. Però compte amb la dita: "l'experiència és un grau".

8. CONCLUSIONS

El TFG és una oportunitat excel·lent per que l'estudiant s'endinsi en els rudiments de la recerca jurídica. Essencialment, ha de preocupar trobar la doctrina i la jurisprudència més rellevant sobre el tema d'investigació. En segon lloc, ha d'identificar els arguments a favor i en contra de les diverses qüestions que la recerca planteja. I finalment, ha de proposar solucions fonamentades. Cal que tingui cura de l'estil -quan més clar i directe, millor- i de l'ortografia. Quant a la forma de citar i a la bibliografia, ha de proporcionar totes les dades que permetin al lector comprovar la certesa d'una dada o trobar el llibre, article o sentència al·ludits. Per últim, els professors hem d'intentar que la correcció sigui profitosa. Hem de deixar-nos de manies i procurar que els nostres estudiants millorin els seus coneixements i competències. Només així aconseguirem que el TFG sigui útil i no malbaratem els recursos escassos de la Universitat pública.